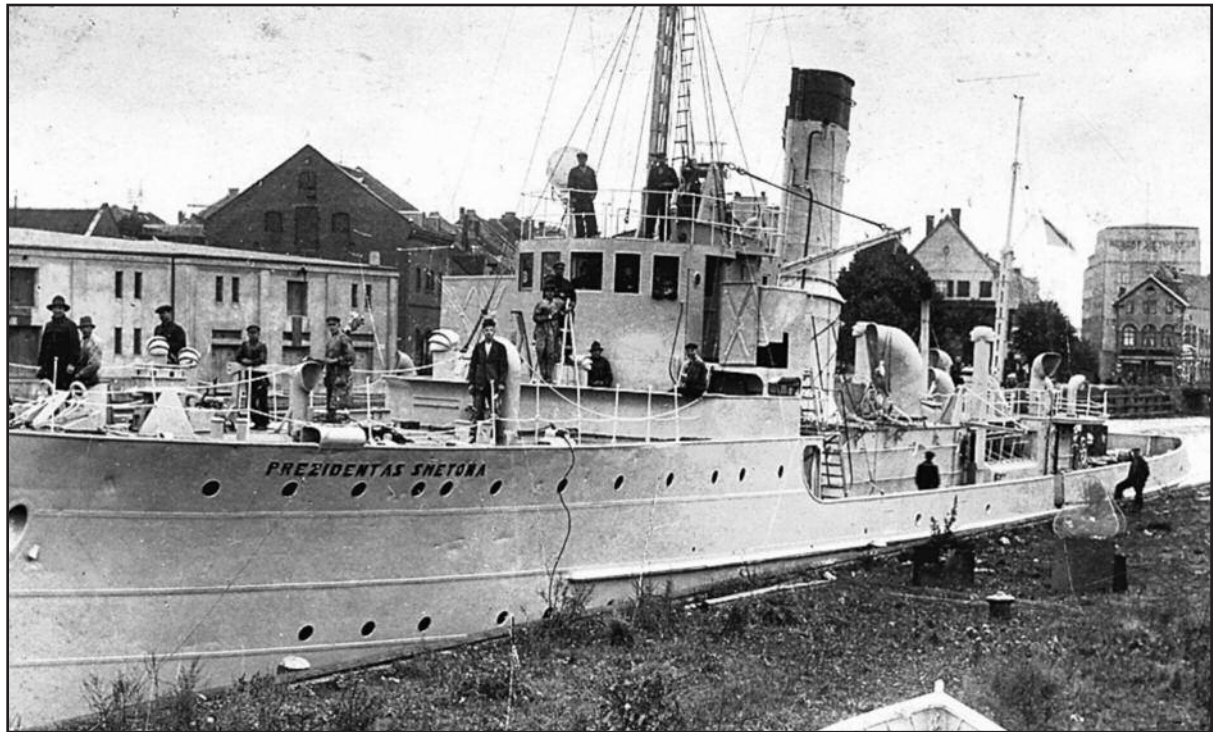

Laivo „Prezidentas Smetona” ieškojo ir čikagietis

Taip atrodė „Prezidentas Smetona” (viršuje) ir taip jis atrodo jūros dugne, 72 metrų gylyje (apačioje).

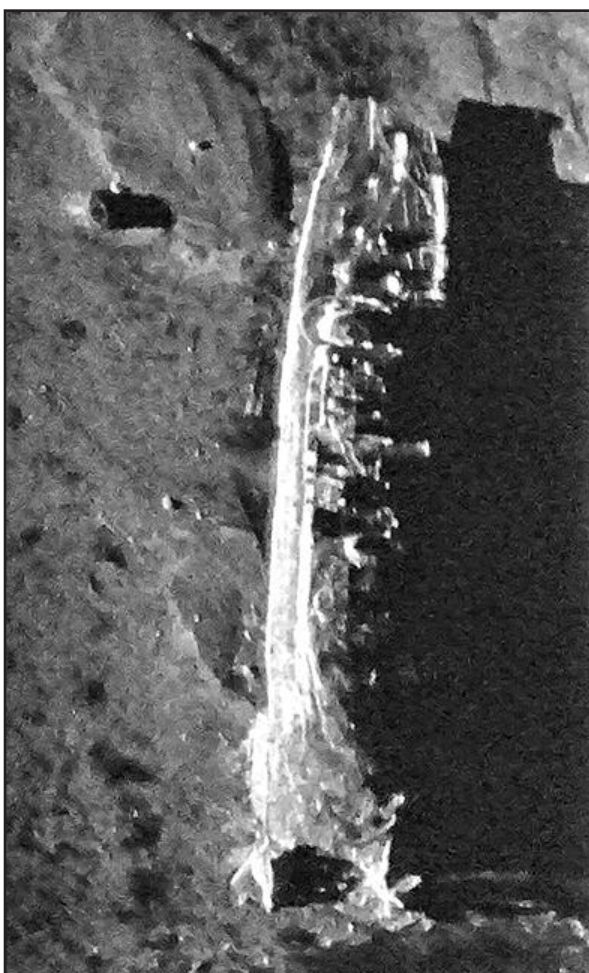
ALGIS VAŠKEVIČIUS

Liepos pradžioje Lietuvą apskriejo džiugi žinia – pagaliau surastas Baltijos jūroje 1945 metais nusken-
dęs pirmasis Lietuvos karo laivas „Prezidentas Smetona”. 72 metrų gylyje esantį legendinį laivą, atlikę jūroje povandeninius tyrimus, atrado Klaipėdos universiteto mokslininkai ir Lietuvos karinio jūrų laivyno kariškiai. Šis atradimas laikomas ir tikra dovana Lietuvos kariniam jūrų laivynui, kuris šiemet švenčia savo įkūrimo 25-metį.

Neseniai Palangos kurorto muziejuje laivą radusios ekspedicijos ir povandeninių tyrimų centro vadovas, Klaipėdos universiteto profesorius akademikas Vladas Žulkus kartu su jo ieškojusio Klaipėdos universiteto burlaiviu „Brabander” kapitonu Valdemaru Vizbaru, ekspedicijos dalyviais – Palangos kurortu muziejaus direktoriumi Jūračiu Viktoru Liachovičium ir fotografu Valdu Jaručiu pateikė ataskaitą apie šį istorinį įvykį, papasakojo įdomių detalių apie istorinio laivo suradimo aplinkybes, atsakė į gausiai susirinkusių klausimus.

„Šis Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos finansuojamas projektas, kurio metu ieškujome ir ‘Prezidento Smetonos’, ir kelių kitų Estijos vandenynė nuskendusiu laivų, yra viena iš sudėtinųjų Lietuvos 100-mečio programos dalių, kurį vykdė Klaipėdos universitetas kartu su partneriais. Lėšos jam įgyvendinti skirtos praėjusiais metais, jau rudenį planuota vykdyti paieškas, bet oro sąlygos neleido to atlikti.

Visus leidimus darbams iš Estijos vyriausybės gavome per mėnesį, tad šiemet su škuona ‘Brabander’ birželio gale – liepos pradžioje ir vyko ekspedicija, kurios metu modernia kariškių sonarine įranga ištyrėme tris vietas Estijos vandenynė, kur tikėjomės rasti ne tik garsųjį karo laivą, bet ir 1939 metais nu-

skendusį prekybinį laivą ‘Panevėžys’, taip pat garlaivius ‘Kretinga’ ir ‘Utena’”, – pasakojo ekspedicijos vadovas.

Pasak jo, jau anksčiau estai buvo nustatę šių nuskendusiu laivų vietas, bet būta įvairių abejonių, kokie tai laivai ir ypač abejota dėl „Prezidento Smetonos”. Dabar imtasi išsklaidyti visas abejones ir identifikuoti juos. Ekspedicija turėjo nemažai rėmėjų, tarp

jų – ir Kanados lietuvių bendruomenę. Ir neatsitiktinai – V. Žulkus papasakojo, kad pirmasis „Prezidento Smetonos” kapitonas Adomas Daugirdas iš Lietuvos emigravo į Kanadą ir iki pat mirties 1979 metais ten gyveno. Jo vaikai dabar gyvena Jungtinėse Amerikos Valstijose, Čikagoje.

Susitikimo metu V. Žulkus trumpai priminė ir karo laivo „Prezidentas Smetona” istoriją. Jis buvo pastatytas lygiai prieš šimtą metų, 1917-aisiais Vokietijoje, šį tada gana geros būklės laivą 1927 m. Lietuva iš vokiečių nusipirko. Laivas buvo atplukdytas į Klaipėdą, kur buvo remontuojamas, valomos der vos. Laivas buvo pavadintas „Prezidentas Smetona” ir skirtas sienų apsaugai. Po kapitalinio remonto „Prezidentas Smetona” pirmą kartą išplaukė į jūrą 1927 m. lapkritį, o nuo 1929 metų jis tarnavo kaip prezidentinė jachta, specialią liukso klasės kajutę jame turėjo Prezidentas Antanas Smetona.

1935 metais buvo įkurtas Lietuvos karinis laivynas ir pirmuoju bei svarbiausiu jo laivu tapo „Prezidentas Smetona”. Laivas tarnavo ir sienų apsaugai, jis bazavosi Klaipėdos bei Šventosios uostuose, juo labai domėjosi visuomenė, kuriai buvo rengiamos ekskursijos į laivo vidų.

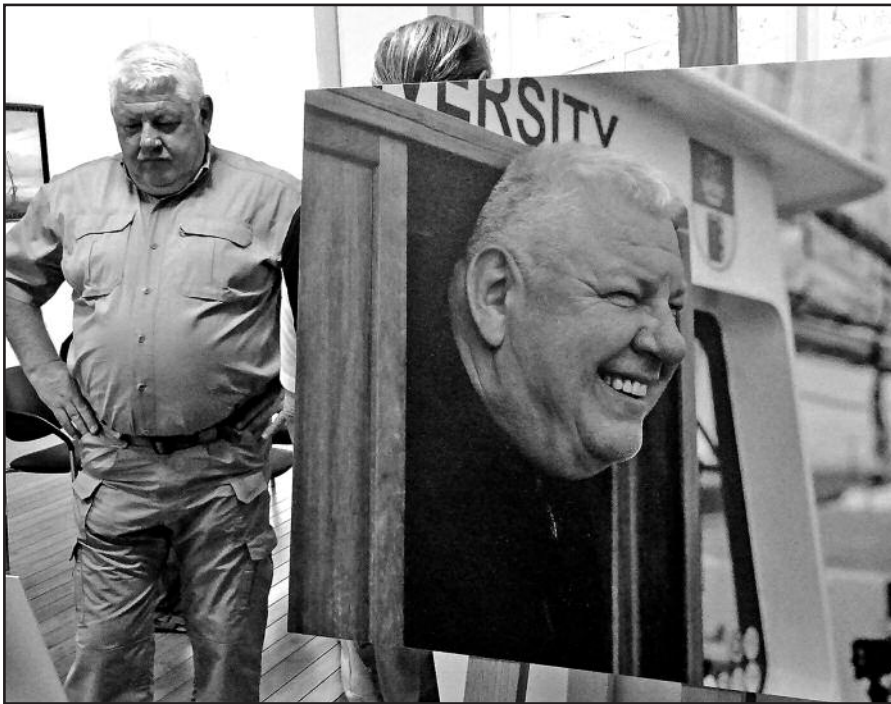
1940 m. birželio mėnesį prasidėjus sovietų okupacijai, laivas buvo pervadintas į „Prezidentą”, o po kelių dienų jau pervadintas „Pirmūnu”. Tų metų rugpjūtį išformuota igula, laivas perduotas sovietų kariuomenės vadovybei, jis pervadintas į „Zadornyj”, po to – tapo minų paieškos laivu „Koral”. Antrojo pasaulinio karo metu laivas dalyvavo kovose su vokiečiais ir, anot V. Žulkaus, 1945 m. sausio 11-ąją nuskendo Suomiių įlankoje, kai į jį pataikė vokiečių povandeninio laivo U-745 torpeda.

„2008 metais viename estų laikraštyje buvo išspausdintas straipsnis, kad šį laivą surado Estijos nari, bet netrukus paaiškėjo, kad ta informacija buvo klaidinga – tai būta prekybinio laivo. Manoma, kad toje teritorijoje vandenynė iš įvairių laikotarpių yra nuskendusiu apie 50 laivų, keliolika iš jų – Antrojo pasaulinio karo metais”, – pasakojo akademikas.

Pasiklausyti pasakojimo apie neeilinį laivą susirinko daug žmonių. Palangoje gyvenantis profesorius V. Žulkus į pristatymą atvyko su žmona (nuotr. dešinėje).

Kapitonas V. Vizbaras fotografijų parodoje atrado ir save. A. Vaškevičiaus nuotraukos

Jis prisiminė, jog 2009 metais buvo trumpai ieškota Lietuvos laivo, bet jis nerastas. Dabar, gavus gerą įrangą iš Karinių jūrų pajėgų, gerai pasirengus ir sutvarkius visus formalumus atsirado galimybė išsamiai dar kartą paieškoti. Remtasi ir estų tyrinėjais, padėjo ir tai, jog tame rajone tai buvo vienintelis nuskendęs karo laivas. Atlikus tyrimus, padarius geros kokybės nuotraukas abejonės ėmė sklaidytis – surastas tikrai „Prezidentas Smetona“. Laivo priekis atskilęs toje vietoje, kur pataikė vokiečių torpeda.

„Mums labai svarbu ir tai, kad rādome ne tik šį laivą, bet ir kitus – buvusį didžiulį prekybinį laivą ‘Panevėžys’, kuris buvo pastatytas 1924 metais Norvegijoje ir kurį Lietuva nusipirko 1937-aisiais. Plaukdamas su druskos kroviniu iš Leningrado į Švediją 1939-ųjų lapkritį jis atsitrenkė per audrą į uolas ir sudužo. Tada žuvo du jūreiviai, dar dvidešimt išsigelbėjo. Šis laivas guli dugne giliau, yra lūžęs į dvi dalis. Rasti ir du mažesni laivai ‘Utena’ bei ‘Kretinga’, kurie abu nuskendo 1941-ųjų rugpjūtį užplaukę ant minų”, – kalbėjo V. Žulkus.

Prisimindamas ekspediciją, jis džiaugėsi ir tuo, kad kartu plaukė ir istorinio laivo Estijos vandenyse ieškojo iš Čikagos atskridęs Jonas Nekus, kuris yra pirmojo laivo kapitono A. Daugirdo anūkas. A. Daugirdas gimė 1894 m. Lietuvoje, mokėsi Peterburge, vėliau – Kryme, Sevastopolyje, kur 1916 m. baigė Balaklavos povandeninių laivų karo mokyklą. Kaip jūrų leitenantas jis dalyvavo mokomojo būrio laivo kelionėje aplink pasaulį.

1918-aisiais grįžęs į Lietuvą, savanoriu įstojo į kariuomenę, dalyvavo Nepriklausomybės kovose, buvo kariuomenės žvalgas, automobilių bataliono vadas. Išėjęs iš kariuomenės, buvo vienos Amerikos lietuvių akcinės bendrovės direktoriumi. 1923–1927 m. kapitonas A. Daugirdas vadovavo pakrančių apsaugos kariniam laivui „Prezidentas Smetona“. Nuo 1933 iki 1939 metų jis buvo Klaipėdos uosto kapitonas, 1935 metais pradėjęs leisti žurnalą „Jūra“, buvo jo atsakingasis redaktorius. Antrojo pasaulinio karo pradžioje Daugirdas su šeima pasitraukė į Vokietiją, vėliau persikėlė į Kanadą. Jis yra palaidotas Čikagoje.

Profesorius V. Žulkus neslėpė – daugelį turbūt labiausiai domina ir jis dažnai išgirsta klausimą, ar bus karinis laivas iškeltas iš jūros gelmių, gal bent kažkokia jo detalė galėtų būti paimta. Dėl detalių viskas aišku – įstatymai to daryti neleidžia ir estai nedavė leidimo nors ką nors paimti iš atarsto istorinio laivo. O dėl iškėlimo

šiandien dienai atsakymas irgi aiškus – kol kas daryti to tikrai neketinama, nors nėra neįmanoma.

„Mokslinės reikšmės čia labai didelės galbūt ir neįžiūrėtume, nes ‘Prezidentas Smetona’ buvo pastatytas 1917 metais Vokietijoje ir tai yra žinomas laivų tipas, tad laivybos istorijai bendrai nieko ypač naujo nebūtų. Tačiau reikia turėti galvoje, kad tai yra mūsų pirmas karinis laivas ir jis, be abejo, susijęs su mūsų Nepriklausomybės reiškiniais. Jo iškėlimas labai brangiai kainuotų, be to, ir iškėlus reikėtų remontuoti, nes jo būklė prasta. Tad gali būti, kad laivas bus iškeltas gal po 50 ar 100 metų”, – sakė ekspedicijos vadovas.

Jis pranešė kitą svarbų faktą – kai bus baigti tvarkyti visi ekspedicijos formalumai, pateikta dokumentacija, Lietuvos Vyriausybė kreipsis į Estijos Vyriausybę ir ši yra pasirengusi įtraukti surastą laivą į savo saugomų kultūros paveldo objektų sąrašą.

Su gausiai į Palangos kurorto muziejų susirinkusiais klausytojais bendravo ir laivą radusio burlaivio „Brabander” kapitonas V. Vizbaras. Jis pabrėžė, kad kol kas pagal jūrinės istorijos supratimą mes dar gerokai atsiliekame nuo estų, o jų pagalba šįsyk buvo labai vertinga. „Mane labai liūdina, kad kai vokiečiai dovanavo mūsų Krašto apsaugos savanoriams istorinį medinį raudonmedžio laivą ‘Lokys’, tai po kurio laiko jis buvo supjaustytas į gabalus ir sukūrentas. Taip neturėjo būti”, – teigė V. Vizbaras.

Kapitonas sakė, kad toje vietoje, kur nuskendęs „Prezidentas Smetona”, yra tikra jūros sankryža, ten pro šalį nuolat plaukia laivai ir sustoti ilgesniam laikui tiesiog labai įmanoma. Dėl tos pačios priežasties tokiomis sąlygomis vargu ar būtų įmanoma dirbti ir narams.

Kartu plaukęs kino kūrėjas, fotografas Valdas Jarutis pasakojo, kad jau prieš dvejus metus pradėjo kurti dokumentinį filmą apie pirmąjį Lietuvos karo laivą. Kai sužinojo, kad rengiama ekspedicija ir bus jo ieškoma Estijos vandenyse, jaunas kūrėjas taip pat pasiprašė joje dalyvauti. Ekspedicijos metu jis nemažai filmavo, o likusiu laiku dar ir darė nuotraukas, kurių paroda taip pat buvo galima išvysti Palangos kurorto muziejuje.

Įdomu ir tai, kad kuriami ir bus parodyti du dokumentiniai filmai – be jau minėto, kitą kuria žinomas žurnalistas, rašytojas ir dokumentinio kino kūrėjas Rimas Bružas. Jo kelionės metu sukurtą filmą apie „Prezidento Smetonos” suradimą bus galima pamatyti jau šių metų rudenį.

DANTŲ GYDYTOJAI

EUGENE C. DECKER, DDS, P.C.
DANTŲ GYDYTOJAS
Lietuviams sutvarkys dantis už prieinamą kainą
Susitarimui kalbėti angliškai arba lietuviškai
4647 W 103 St, Oak Lawn, IL
Tel. 708-422-8260

ADVOKATAI

Advokatas
GINTARAS P. ČEPĖNAS
6436 S. Pulaski Rd.,
Chicago, IL 60629
Tel. 773-582-4500
Valandos pagal susitarimą

AKIŲ LIGOS

DR. ŽIBUTĖ ZAPARACKAS
DR. PAUL KNEPPER
Akių ligos – chirurgija
150 E. Huron, Suite 1000
Chicago, IL 60611
Valandos susitarus
Tel. 312-337-1285

ARAS ŽLIOBA, M.D.
AKIŲ LIGOS – CHIRURGIJA
219 N. Hammes Avenue
Joliet, IL 60435
Tel. 815-741-3220

www.draugas.org

We Thought We'd Be Back Soon

18 Stories of Refugees 1940–1944

Knyga „Manėm, kad greit grįšim” anglų kalba

Redaktorės: Dalia Stakė-Ansysas
Dalia Cidzikaitė
Laima Petrauskas-Vanderstoep

2014 metais pasirodė knyga „Manėm, kad greit grįšim”. Joje sutelkta 18 pasikalbėjimų su lietuviais, kurie paliko Lietuvą Antrojo pasaulinio karo metu ir bėgo į Vakarų, norėdami išvengti rusų okupacijos ir trėmimo į Sibirą. Iš 65 užrašytų pasikalbėjimų redaktorės parinko 18, kurie vaizdžiai atskleidžia lietuvių išeivių išgyvenimus. Knyga susilaukė didelio pasisekimo tiek išeivijoje, tiek Lietuvoje. 2015 metais redaktorėms už šią knygą Lietuvos krašto apsaugos ministerija paskyrė „Patriotų premiją”.

Neseniai (2017 m.) pasirodė knygos „Manėm, kad greit grįšim” angliškas vertimas, pavadintas „We Thought We'd Be Back Soon”.

Įvade redaktorės Dalia Cidzikaitė ir Laima Petrauskas-Vanderstoep paaiškina angliško vertimo atsiradimo aplinkybes. O redaktorė Dalia Stakė-Ansysas pateikia tų laikų istoriją, paaiškina tremtinių stovyklų atsiradimą.

Knygos angliškas vertimas ypač taikomas išeivijoje gyvenantiems lietuvių tremtinių vaikams, vaikaičiams, kuriems anglų kalba labiau prieinama. Tai puiki proga jiems susipažinti su išgyvenimais, kuriuos patyrė jų tėveliai, seneliai, proseneliai, palikę Lietuvą Antrajam pasauliniam karui besibaigiant. Tuo pačiu tai puiki dovana draugams nelietuviams, kurie nelabai supranta, kodėl lietuviai bėgo į Vakarų.

Knygą finansavo Lietuvių fondas, išleido leidykla „Aukso žuvis”.

Knygą „We Thought We'd Be Back Soon”
galite įsigyti „Draugo” knygynėlyje.
Kaina – 20 dol.

(Illinois valstijos pridėtinės vertės mokeskis – 9,25 proc., persiuntimas paštu – 5 dol.)

Teiraukitės tel. 773-585-9500

Dalia K. Strasius, gyvenanti **Ann Arbor, MI**, kartu su metinės „Draugo” prenumeratos mokesčiu atsiuntė 50 dol. Nuoširdus aciū, kad finansiskai remiate mūsų laikraštį.

Emily Valančius, gyvenanti **Orland Park, IL**, pratęsė metinę „Draugo” prenumeratą ir paaugojo 50 dol. Nuoširdžiausius padėkos žodžius skiriame Jums.

Kazimieras Puotra, gyvenantis **Valparaiso, IN**, kartu su metinės „Draugo” prenumeratos mokesčiu atsiuntė 50 dol. Padėka už išsaugotą lietuviško žodžio skambėjimą.

Viltis Jatulis, gyvenanti **Woodland Hills, CA**, kartu su metinės „Draugo” prenumeratos mokesčiu atsiunė 50 dol. Dėkojame už ne vienerių metų paramą.

Dalia Bobelienė, gyvenanti **Treasure Island, FL**, pratęsė metinę „Draugo” prenumeratą ir paaugojo 50 dol. Dėkojame už suteiktą paramą.

